

MỘT SỐ BIỆN PHÁP TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG GÓC HỌC TẬP NHẪM PHÁT HUY TÍNH TÍCH CỰC NHẬN THỨC CHO TRẺ MẪU GIÁO 5-6 TUỔI Ở TRƯỜNG MẦM NON

ThS. NGUYỄN THỊ HUỆ*

Abstract: Learning-space activities play a key role on the comprehensive development of children as well as promote positive perception. The learning - space must be built with intellectual activities, and to play these games, children must mobilize their intellectual capacity. The learning - space is considered as an ideal educational environment to preschoolers.

Keywords: Learning space, preschool children, active measures.

Ngày nhận: 10/03/2016; ngày sửa chữa: 12/03/2016; ngày duyệt đăng: 15/03/2016.

1. Vai trò của góc học tập (GHT) với sự phát triển tính tích cực nhận thức của trẻ mẫu giáo (MG) 5-6 tuổi

Góc hoạt động là khoảng không gian mà trẻ có thể được tự chơi và hoạt động tích cực theo nhu cầu và hứng thú cá nhân hoặc của nhóm nhỏ - với những trẻ cùng sở thích.

Thông thường, lớp mầm non có các góc sau: góc đóng vai; góc xây dựng; lắp ghép; GHT; góc sách - thư viện; góc tạo hình; góc âm nhạc; góc thiên nhiên và khám phá khoa học... Trong đó, *hoạt động góc học tập* (HĐGHT) có sự tác động không nhỏ đến sự hình thành và phát triển toàn diện nhân cách trẻ nói chung, tính tích cực nhận thức của trẻ MG 5-6 tuổi nói riêng.

Trước hết, HĐGHT là hoạt động nhận thức đặc biệt. GHT của trẻ MG, trong đó có trẻ MG 5-6 tuổi phong phú về nội dung, đa dạng về thể loại, điều này tạo điều kiện thuận lợi cho việc hình thành và phát triển một số phẩm chất trí tuệ của trẻ như sự nhanh trí, linh hoạt, có óc quan sát, tính tích cực trong quá trình chơi. Các trò chơi (TC) được tổ chức trong GHT chẳng những dạy cho trẻ trí thông minh, lòng dũng cảm, ý chí kiên cường mà còn giáo dục (GD) trẻ tự tin vào bản thân, tính tổ chức, tính kỉ luật. HĐGHT không chỉ là nguồn sống nuôi dưỡng trẻ về cả thể chất lẫn tâm hồn mà còn cung cấp cho trẻ nguồn thông tin vô tận, là điều kiện thuận lợi để phát triển khả năng độc lập, óc sáng tạo của trẻ. Trạng thái xúc cảm lành mạnh trong

khi chơi thúc đẩy sự phát triển các quá trình tâm lí của trẻ như tri giác, cảm giác, tư duy, ghi nhớ, ngôn ngữ... Trong các TC được tổ chức ở GHT, trẻ có thể làm những điều cao hơn so với khả năng thực của mình, có thể thực hiện được những nhiệm vụ trí tuệ và thực hành phức tạp.

Việc tổ chức HĐGHT cho trẻ MG 5-6 tuổi đã tạo ra cho trẻ khả năng giải quyết nhiệm vụ nhận thức dưới hình thức chơi, không bị áp đặt, nâng cao hứng thú của trẻ, phát triển năng lực tập trung chú ý, tạo điều kiện thuận lợi cho những hành động có định hướng phù hợp với lời chỉ dẫn của giáo viên (GV) và đảm bảo lĩnh hội tri thức, kĩ năng tốt hơn. Những nhiệm vụ nhận thức trong GHT đòi hỏi trẻ em tích cực huy động tri thức, kĩ năng, kĩ xảo của mình để đạt được kết quả mà TC đặt ra.

Dưới ảnh hưởng của HĐGHT, trong sự phát triển trí tuệ của trẻ MG 5-6 tuổi có một bước tiến rất quan trọng: đó là sự chuyển hóa các thao tác trí tuệ bên ngoài với đồ vật vào các thao tác trí tuệ bên trong (dưới dạng những biểu tượng và khái niệm). Nhờ cấu trúc đặc biệt của luật chơi, các TC trong GHT có chứa đựng những yêu cầu, đòi hỏi mới đối với phương thức giải quyết nhiệm vụ nhận thức, dần dần giúp trẻ làm chủ được hoạt động của mình. Trẻ nhận được sự thỏa mãn ngày càng lớn do sự nỗ lực trí tuệ mang lại. Tính tích cực nhận thức của trẻ được thực hiện ở sự mong muốn hiểu biết cái mới do chính TC tạo ra, do người

* Trường Đại học Hải Phòng

dẫn dắt và chính đứa trẻ độc lập thực hiện nhiệm vụ nhận thức dưới hình thức chơi vui vẻ, thú vị. Ngay trong HĐGHT đã chứa đựng những điều kiện cần thiết để phát triển năng lực trí tuệ của trẻ, đặc biệt là trẻ MG 5-6 tuổi, chuẩn bị vào lớp 1.

2. Một số biện pháp tổ chức HĐGHT nhằm phát huy tính tích cực nhận thức cho trẻ MG 5-6 tuổi

2.1. Xây dựng môi trường GHT đa dạng, hấp dẫn, mang tính phát triển. Xây dựng môi trường chơi đa dạng, hấp dẫn chính là việc chuẩn bị môi trường chơi cho các TC học tập trong GHT nhằm đáp ứng khả năng và nhu cầu chơi của trẻ trong hiện tại và tương lai. Nhờ có sự bổ sung, thay đổi đồ chơi, vật liệu chơi cho trẻ một cách thường xuyên, phù hợp với yêu cầu của GHT nên trẻ có điều kiện tiếp xúc, làm quen với thế giới đồ chơi kì diệu, tạo cho trẻ có cơ hội được chơi, được biến đổi những vật liệu chơi tạo ra đồ chơi cho mình, cho nhóm. Hoạt động chơi sẽ kích thích hứng thú chơi, giúp trẻ tích cực, chủ động tham gia vào TC, cố gắng nỗ lực thực hiện nhu cầu chơi của mình; qua đó phát triển tính tự lập, sáng kiến và tư duy sáng tạo, khuyến khích trẻ tích cực chủ động, giúp trẻ tự trải nghiệm, tự cảm nhận và học được cách sống cùng nhau (tự kiểm chế, thỏa thuận, trao đổi và cùng giải quyết xung đột, giải quyết tình huống xảy ra trong khi trẻ chơi).

Bên cạnh đó, việc tạo ra môi trường chơi cũng giúp GV có cơ hội cá thể hóa chương trình chơi cho từng trẻ để thỏa mãn nhu cầu chơi của các em; cho phép GV thực hiện chương trình trong phạm vi rộng hơn, linh hoạt hơn (như giúp trẻ ôn luyện, chơi TC mới, tự chơi hoặc chơi nhóm dưới sự hướng dẫn của cô...); GV có cơ hội làm việc với từng nhóm, từng cá nhân; đặc biệt, có nhiều thời gian quan sát, đánh giá trẻ chơi để có thể điều chỉnh môi trường cũng như tìm ra các biện pháp, phương pháp tổ chức TC phù hợp cho trẻ. Để tạo được môi trường chơi cho trẻ, GV cần tạo một không gian chơi rộng rãi, thuận tiện, đảm bảo an toàn vệ sinh, góc chơi được trang trí đẹp, màu sắc vui tươi, hấp dẫn. Ngoài ra, GV cũng cần cung cấp cho trẻ nguyên vật liệu chơi, đồ chơi, đồ dùng, tài liệu học tập, phương tiện cần thiết phục vụ cho TC. Cô có thể cùng với trẻ hoặc cho trẻ tự sắp xếp đồ chơi, vật liệu chơi vào nơi quy định của góc chơi. Cách sắp xếp, bố trí đồ dùng, đồ chơi vật

liệu chơi trong GHT phải thuận tiện cho trẻ khi sử dụng, ở trạng thái mở để kích thích hứng thú chơi cũng như nảy sinh ý định chơi của trẻ.

Có thể sắp xếp, bố trí đồ dùng, đồ chơi học tập, vật liệu chơi đa dạng, sinh động nhưng không nên bày quá nhiều, dễ gây cảm giác hỗn độn và làm trẻ dễ phân tán sự chú ý khi chơi, đặc biệt lưu ý đến việc thay đổi, bổ sung cho phù hợp với yêu cầu của chủ đề, nội dung chơi, nhu cầu và hứng thú của trẻ.

GV có thể tổ chức cho trẻ cùng làm đồ chơi hoặc tự làm đồ chơi, gợi ý, đề nghị trẻ tìm kiếm và tận dụng những vật liệu chơi từ những đồ phế thải như bìa cứng, hộp, tranh ảnh, lịch, bưu thiếp cũ... từ những vật liệu có sẵn trong thiên nhiên: vỏ sò, quả khô, hạt, hạt... để làm đồ chơi phục vụ GHT.

2.2. Sưu tầm và xây dựng nguồn TC học tập trong GHT đa dạng, phong phú, phù hợp với trẻ theo các chủ đề GD. Các nguồn TC học tập càng nhiều và đa dạng theo các chủ đề khác nhau càng tạo nhiều cơ hội cho trẻ được chơi, cung cấp cho trẻ nhiều biểu tượng về cuộc sống xung quanh, tạo điều kiện cho trẻ có hứng thú và kích thích trẻ nỗ lực cố gắng hoàn thành nhiệm vụ được giao.

GV có thể tự thiết kế TC học tập (theo các chủ đề) để tổ chức trong GHT hoặc lựa chọn sưu tầm chúng trong dân gian, trong các tài liệu GD mầm non... nhằm đáp ứng một số yêu cầu như: TC tạo điều kiện tốt cho trẻ luyện tập, phát triển trí tuệ; nhiệm vụ nhận thức của TC đòi hỏi sự cố gắng về trí tuệ, nỗ lực vượt qua mọi khó khăn để hoàn thành nhiệm vụ được giao; tính GD trong TC cần được kết hợp giữa việc học tập nghiêm túc với sự vui vẻ, thoải mái cũng như sự hấp dẫn, cuốn hút. Bởi sự cuốn hút, hấp dẫn của TC sẽ kích thích hoạt động trí tuệ của trẻ và giúp chúng giải quyết nhiệm vụ nhận thức dễ dàng hơn.

Một số TC được tổ chức trong GHT: - So sánh những đồ vật theo một số dấu hiệu, xếp thành bộ phận và phân nhóm các đối tượng, các đồ vật theo dấu hiệu đặc trưng (chẳng hạn: "Tìm nét giống nhau và không giống", "Nhận biết và phân biệt một số hình hình học", "Nhận biết mùa trong năm", "Nhận biết thời gian qua các bức tranh, câu đố, câu thơ", "Cái gì có và cái gì không có", "Thi xem ai tìm được nhiều động vật nuôi và động vật hoang dã", "Thử đoán xem", "Lựa chọn hành vi đúng, sai"...); - Ghép tranh hoàn chỉnh

từ nhiều phần, nhiều bộ phận riêng rẽ, từ nhiều hình thức khác nhau theo mẫu cho trước hoặc theo trí tưởng tượng, sáng tạo của trẻ, TC với khảm tranh... (ví dụ: “Thi xem ai ghép tranh nhanh và đúng”, “Ghép tranh theo mẫu”, “Ghép tranh tự do theo ý thích”...); - Phỏng đoán, tìm kiếm liên quan đến việc định hướng không gian theo sơ đồ, dấu hiệu và hiệu lệnh bằng lời nói như: “Hãy tìm đường đến ngôi nhà”, “Hãy tìm địa điểm trên sơ đồ”, “Ở đâu?”, “Cái gì thay đổi và thay đổi như thế nào?”, “Cái gì thiếu?”, cái gì thừa?”; - TC domino, TC “logico”, chơi cờ, chơi chiếm pháo đài, chơi ô ăn quan...; - Loại bỏ các yếu tố thừa vô ích (ví dụ: “Tìm những cái thừa trong tranh”, “Cái gì không cần”, “Tìm những cái thừa trong đồ dùng của búp bê”, “Hãy tìm cái sai, cái đúng”, “Chọn đồ dùng cho bạn trai, chọn đồ dùng cho bạn gái”...); - Bằng lời: nhận biết đồ vật, hiện tượng, sự kiện thông qua miêu tả, theo các câu hỏi (chẳng hạn: “Thi kể chuyện về những đồ vật tìm được”, “Đoán vật qua hình dạng và tìm vật có hình dạng giống hình học”, “Có và không có”, “Đoán đồ vật qua miêu tả”, “Chiếc túi kì lạ”, “Nói từ trái nghĩa”, “Đoán vật qua miêu tả”...).

2.3. Tổ chức cho trẻ chơi với các loại TC trong GHT dưới nhiều hình thức (cá nhân, nhóm) và tạo ra những tình huống chơi có vấn đề. Việc tăng cường cho trẻ được chơi với nhiều loại TC trong GHT, tạo điều kiện cho trẻ chơi dưới nhiều hình thức khác nhau nhằm thực hiện một số mục tiêu GD nhất định như củng cố kiến thức, hình thành kĩ năng thực hành chơi, tính độc lập, phát triển năng lực nhận thức, rèn luyện tư duy của trẻ.

Sự có mặt của những tình huống chơi “có vấn đề” thúc đẩy tính độc lập của trẻ. Những câu hỏi, lời đề nghị mang tính định hướng buộc trẻ phải suy nghĩ, sử dụng một số thao tác tư duy như: so sánh, phân tích, hệ thống, phải biết huy động vốn hiểu biết của mình để tìm lời giải đáp; tạo điều kiện cho trẻ tìm kiếm và vận dụng những cái đã biết vào hoàn cảnh và điều kiện mới, nâng cao tính tích cực nhận thức cho trẻ.

Tính đa dạng của phương pháp này là: trẻ được chơi các TC dưới nhiều hình thức khác nhau, vừa được trải nghiệm với những tình huống cụ thể để hành động, tìm ra cách giải quyết nhiệm vụ. Việc tạo ra các tình huống để trẻ vận dụng kinh nghiệm đã biết vào các hoàn cảnh, điều kiện mới, tìm ra các thuộc tính

của đối tượng chúng đang nghiên cứu trong TC, từ đó giúp trẻ tìm ra mối liên hệ, điểm giống, khác nhau giữa các đồ vật, hiện tượng xung quanh. Biện pháp này tạo điều kiện cho trẻ MG 5-6 tuổi phát huy tính tích cực, độc lập và sáng tạo khi chơi. Các tình huống “có vấn đề” làm tăng sức hấp dẫn của TC, thỏa mãn nhu cầu nhận thức của trẻ, kích thích trẻ tìm tòi, xem xét đối tượng nghiên cứu. Khi giải quyết các vấn đề xuất hiện trong TC, trẻ phải vận dụng vốn kinh nghiệm để phân tích các điều kiện đã cho, xây dựng kế hoạch hoạt động phù hợp, tự tìm kiếm cách giải quyết nhiệm vụ và tự biết kiểm tra kết quả chơi của mình. Tất cả những điều này làm tích cực hóa quá trình nhận thức của trẻ 5-6 trong HĐGHT.

Tổ chức cho trẻ chơi với nhiều loại TC trong GHT (dưới nhiều hình thức khác nhau: chơi cá nhân hoặc chơi theo nhóm) để cuốn hút trẻ vào hoạt động khám phá, kích thích và duy trì hứng thú; tạo điều kiện cho trẻ chủ động lĩnh hội những tri thức mới và cách thức hành động mới, hình thành năng lực sáng tạo và tính tích cực, độc lập trong GHT của trẻ. Tạo tình huống có vấn đề chính là GV tạo ra các tình huống mới, đòi hỏi trẻ phải giải quyết bằng phương thức mới. Để thực hiện có hiệu quả phương pháp này, GV mầm non cần tiến hành như sau: - GV xác định rõ mục tiêu của buổi chơi; - Tạo môi trường chơi (địa điểm chơi, đồ chơi và vật liệu chơi phù hợp với GHT) và chọn thời gian thích hợp cho trẻ chơi; - Trước khi chơi, có thể cung cấp thêm cho trẻ kinh nghiệm bằng cách đàm thoại, trò chuyện, kể chuyện, tham quan, quan sát hiện tượng, đồ vật thật, tranh ảnh minh họa giúp trẻ có một số biểu tượng về thế giới xung quanh, chuẩn bị cho các TC trong GHT sắp tới.

GV vừa là người tổ chức vừa là “người bạn” tham gia cùng chơi với trẻ (có thể tham gia chơi trực tiếp hoặc gián tiếp). Khi tổ chức HĐGHT cho trẻ 5-6 tuổi, cô giáo đặt ra cho trẻ những tình huống chơi có vấn đề và khuyến khích trẻ tìm kiếm, hoạt động trí tuệ để chiếm lĩnh đối tượng (những vấn đề nhận thức này có chứa đựng mâu thuẫn giữa cái mà trẻ đã biết với cái mà trẻ chưa biết) bằng cách: - Đưa ra TC mới, khó hơn một chút so với khả năng và vốn kinh nghiệm của trẻ; - Làm phức tạp dần tình huống chơi, nâng cao yêu cầu chơi, nâng dần mức độ khó của nhiệm vụ nhận thức, luật chơi và hành động chơi...; - Lựa chọn

hệ thống TC trong GHT cho trẻ chơi ngày càng khó, ngày càng phức tạp hơn, muốn giải quyết được nhiệm vụ nhận thức tiếp sau, trẻ không thể giải quyết bằng phương thức cũ mà bắt buộc phải tìm phương thức mới để giải quyết; - Dẫn dắt trẻ vào tình huống chơi có vấn đề, hướng sự chú ý của trẻ vào vấn đề vừa xuất hiện, giúp trẻ ý thức được vấn đề hay nhiệm vụ nhận thức trong GHT; - Có thể kích thích trẻ có hứng thú đối với nhiệm vụ nhận thức và mong muốn được giải quyết chúng bằng con đường tạo ra cách tình huống chơi, hoàn cảnh chơi hấp dẫn với những nội dung chơi (nhiệm vụ nhận thức) khác nhau, đưa thêm các dấu hiệu bổ sung, những câu hỏi ngắn gọn... giúp trẻ nhanh chóng tìm ra cách giải quyết nhiệm vụ được giao và kích thích trí tò mò, sự ham hiểu biết của trẻ nhằm thỏa mãn nhu cầu được chơi và nhu cầu nhận thức...; - Không đưa ra cách giải quyết cụ thể, không làm hộ trẻ mà tạo điều kiện cho trẻ tự tìm kiếm phương tiện thực hiện nhiệm vụ, vận dụng những kiến thức và kĩ năng đã có vào các tình huống mới. GV động viên, khuyến khích trẻ suy nghĩ, tìm cách giải quyết vấn đề đặt ra trong TC; - Quan sát trẻ chơi, nếu thấy trẻ có khó khăn không thể tự giải quyết, GV có thể gợi ý cho trẻ để giải quyết vấn đề. Những lời gợi ý hoặc các câu hỏi định hướng của GV buộc trẻ phải suy nghĩ, lựa chọn phương án thích hợp để giải quyết nhiệm vụ; - Quan sát, theo dõi và khuyến khích, làm sáng tỏ những câu hỏi giúp trẻ tự tìm tòi, dự đoán được những sai sót có thể xảy ra.

* * *

Có nhiều phương pháp khác nhau để phát huy tính tích cực nhận thức cho trẻ như: cho trẻ làm quen với toán, khám phá môi trường xung quanh... Bên cạnh đó, tính tích cực nhận thức của trẻ MG còn được phát triển mạnh mẽ qua việc trẻ tham gia HĐGHT. Trong GHT, trẻ được thả sức chơi các TC học tập, được tự lựa chọn hoạt động, tự mình tìm tòi, giải quyết các nhiệm vụ nhận thức và tự hoàn thành nhiệm vụ nhận thức của mình. Vì vậy, GV mầm non cần nắm được đặc điểm cũng như hiểu được các con đường phát huy tính tích cực nhận thức cho trẻ từ đó có phương pháp GD hiệu quả. □

Tài liệu tham khảo

[1] Đào Thanh Âm (chủ biên) - Trịnh Dân - Nguyễn Thị Hòa - Đinh Văn Vang (2005). *Giáo dục học mầm non* (tập 1, 2, 3). NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.

[2] Nguyễn Thị Hòa (2010). *Phát huy tính tích cực nhận thức của trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi trong trò chơi học tập*. NXB Đại học Sư phạm.

[3] Nguyễn Ánh Tuyết (2009). *Tâm lí học trẻ em lứa tuổi mầm non*. NXB Đại học Sư phạm.

[4] Nguyễn Ánh Tuyết (chủ biên) - Lê Thị Kim Anh - Đinh Văn Vang (2009). *Phương pháp nghiên cứu khoa học giáo dục mầm non*. NXB. Đại học Sư phạm.

[5] Nguyễn Quang Uẩn (2010). *Tâm lí học đại cương*. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.

[6] Đinh Văn Vang (2009). *Giáo trình tổ chức hoạt động vui chơi cho trẻ mầm non*. NXB Giáo dục Việt Nam.

Mối tương quan giữa các biểu hiện...

(Tiếp theo trang 11)

3. Tóm lại, qua kết quả nghiên cứu về mối tương quan giữa các biểu hiện thích ứng của trẻ 5-6 tuổi trong những hoạt động chuẩn bị đến trường phổ thông tồn tại những mối tương quan có ý nghĩa. Các tương quan đều là tương quan thuận và rất chặt chẽ với nhau. Trong đó, tương quan mạnh nhất là “ngôn ngữ” - “nhận thức”, tương quan yếu nhất là “ngôn ngữ” - “thể chất”.

Tìm hiểu mối tương quan giữa các biểu hiện thích ứng của trẻ 5-6 tuổi trong những hoạt động chuẩn bị cho trẻ đến trường phổ thông là việc làm cần thiết nhằm làm rõ hơn thực trạng mức độ thích ứng của trẻ.

Trên cơ sở phân tích sâu về mối tương quan giữa các biểu hiện thích ứng của trẻ 5-6 tuổi trong những hoạt động chuẩn bị cho trẻ đến trường phổ thông, sẽ đưa ra một số biện pháp tác động và kiến nghị nhằm giúp trẻ thích ứng dễ dàng hơn để qua đó giúp giáo viên mầm non, các bậc phụ huynh có cách nhìn nhận đúng đắn hơn về việc chuẩn bị cho trẻ bước vào lớp 1, góp phần nâng cao hơn nữa chất lượng nguồn lực con người trong tương lai. □

Tài liệu tham khảo

[1] Nguyễn Ánh Tuyết (chủ biên) (2014). *Tâm lí học trẻ em lứa tuổi mầm non*. NXB Đại học Sư phạm.

[2] Phạm Thị Đức (1991). *Chuẩn bị tâm lí cho trẻ vào lớp 1*. Tạp chí Nghiên cứu Giáo dục, số tháng 12.

[3] Dương Thị Diệu Hoa (chủ biên) (2012). *Giáo trình Tâm lí học phát triển*. NXB Đại học Sư phạm.

[4] Nguyễn Ánh Tuyết (1999). *Chuẩn bị cho trẻ 5 tuổi vào trường phổ thông*. NXB Giáo dục.